

Haluk Geray

Birgün Gazetesi 14 Ocak 2010

En son yazıda, bireylerin bilgi kirliliği ve paniğin yaşandığı durumlarda iki tür irrasyonel tepki geliştirdiğine değinmiştik. Bunlardan biri iyimser yanlılık diğeri kötümser yanlılıktı. İyimser yanlılık H1N1 virüsünün kendisine bir şey yapmayacağını, Dünyada bir tür komplonun sonucu abartıldığını yeteri kadar araştırma yapmadan söyleyenler açısından geçerli. Kötümser yanlılık H1N1 tehlikesinin abartılması olarak özetlenebilir. Tüm dünyada ve Türkiye’de H1N1 salgınında iyimser yanlılık daha öne çıktı. Bunun sonucunda aşılama oranları oldukça düşük kaldı. . . .

Yeni yılla birlikte çeşitli nedenlerle H1N1 salgınının hızını yavaşlatmasından da destek alan iyimser yanlılar yeni savlarla ortaya çıkıyorlar. Bu savlardan biri Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) H1N1 tehlikesini çok abartarak panik yarattığı ve böylece aşı üreticisi büyük çokuluslu firmalara haksız kazanç sağladığı. İsteyen internete girip küçük bir arama yapabilir. Ben böylesi bir aramayı yaptım ve tersine bir sonuca ulaştım.

Aslında DSÖ, özellikle mart-mayıs ayları arasında, küresel ekonomik krizi daha da kışkırtmamak için tehlikeyi daha da düşük göstermiş ve gereken uyarıları geç yapmıştır. Tersine bir duruma ilişkin hiçbir kanıt bulamadım. Örneğin, Fransız Haber Ajansı’nın 4 Eylül 2009’da geçtiği bir habere göre DSÖ yetkilisi Marie-Paule Kieny, DSÖ Bülteni’nin Eylül 2009 sayısında yaptığı açıklamada, herkesin umutlarını aşıya bağlamaması gerektiğini, her isteyene aşı bulunmasının mümkün olamayacağını söylemiş.

Aşı yanında diğeri hijyen ve koruma tedbirlerinin çok daha önemli olduğunu vurgulamış. Acaba DSÖ açıklamalarını tam anlamayan ya da işlerine geldiği gibi anlayan gazetecilerin haberleri mi DSÖ’nün tehlikeyi abarttığı sonucuna ulaşılmasına yol açıyor? Bilemiyorum.

. . .

Gelelim aşı üreten büyük çokuluslu firmaların bu salgından büyük kazançlar sağladığı savlarına. Doğrusu, bu firmalar sadece H1N1 değil pek çok ilaçtan büyük kazançlar sağlıyor. Üstelik böylesi salgın dönemlerinde öylesine bir piyasa ortaya çıkıyor ki, tam iktisatçıların uğraşması gereken türden bir piyasa.

Düşünün, ortada 3 veya 4 tane aşı üretecek Batılı firma söz konusu. Bu firmalar aşının bir dozunu kaç satıyor? Aşının fiyatı nedir? Sorunun yanıtını öğrendiğimde doğrusu tüylerim diken, diken oldu. Aşının fiyatı yok! Yanlış anlamayın tabii ki bir bedeli var, ama bir dozunun fiyatı 3 dolarla 25 dolar arasında değişiyor. Bu firmalar, ülkeleri önlerine almışlar, kişi başına düşen gayri safi milli hasıllarına göre bölgelere ayırmışlar.

Bakıyorlar bir bölge, örneğin Afrika, oldukça yoksul, kişi başına milli gelir oldukça düşük, onların alabileceği fiyatı öneriyorlar. Geliyorlar Türkiye'ye. O ülkelerin 2-3 katı fiyat koyuyorlar. Avrupa'ya ve ABD'ye Türkiye'den de pahalıya satıyorlar. Kısası, neo-klasik iktisatçıların piyasayı bozucu bir unsur olarak koydukları, fiyat ayrımcılığı uyguluyorlar.

•••

Bu firmaların karşılarında sadece sağlık bakanlıkları var. Bu bakanlıklar aşının tek alıcısı (iktisat diliyle monopsoni). Ancak salgının nasıl gelişeceği bilinmediğinden, sağlık bakanlıkları bu firmalar karşısında oldukça zayıf konumda sayılabilirler.

Biraz akıllı ülkeler (Çin, Küba ve belki başkaları) kendi aşı üretimi sistemlerini kurmuşlar ve kendi aşılarını üretebiliyorlar. Asıl başarı, uzun dönemli bir bakışla Türkiye gibi büyük nüfusa sahip bir ülkede aşı üretebilme becerisini göstermekte. Salgın ortaya çıktıktan sonra Batılı firmaların büyük kazançlar sağladıklarını söyleyip ağlamak marifet değil. Acaba Türkiye'de aşı üretimine yönelik bir girişim var mıydı? Yeteri kadar bilgiye erişebilirsem bir sonraki hafta böylesi bir teknoloji girişiminin öyküsünü sizlere aktarmayı düşünüyorum. Siz de biliyorsanız, bana yazın...

HALUK GERAY halukgeray@birgun.net haluk.geray@media.ankara.edu.tr